

Situación sociolingüística

A pesar das iniciativas expostas máis abaixo das *Irmandades da Fala*, o *Grupo Nós*, o *Seminario de Estudos Galegos* e a *Real Academia da Lingua Galega*, o proceso de castelanización da sociedade galega avanzou moi rapidamente xa que a presenza da lingua na escola era nula e a Igrexa non demostraba ningunha sensibilidade na defensa do idioma materno da maioría dos seus fieis en Galicia. O castelán seguiu estendéndose como lingua de relación habitual, sobre todo nas cidades e nas vilas; na maioría dos ámbitos de uso urbanos, o seu predominio era absoluto.

O papel das Irmandades na recuperación e na dignificación do galego

As Irmandades da Fala desempeñaron un papel decisivo na recuperación e na dignificación do galego nas primeiras décadas do século XX. O seu programa lingüístico partía da demanda da cooficialidade do galego e castelán. ademais doutras reivindicacións como a elaboración dun dicionario e dunha gramática do idioma, a confección dun plan pedagóxico para a introdución do galego no ensino, a implantación dunha cátedra de galego na Universidade de Santiago, etc.

Para avanzar neste proceso de recuperación e dignificación do galego, os intelectuais das Irmandades deseñaron moitas estratexias. Algunhas delas foron estas:

- + O emprego dun novo discurso reivindicador da lingua galega como sinal de identidade colectiva de Galicia. En palabras de Antón Villar Ponte: «sen a lingua morreremos como pobo, e nada significaremos endexamais na cultura universal».

- + Diversas tentativas de elaborar unha normativa e un rexistro culto do idioma coa publicación de gramáticas e dicionarios. Carré Alvarellos publica, en 1919 un *Breve Compendio de gramática galega* e, en 1922, Lugrís Freire a súa *Gramática do Idioma Galego*. En 1926 o Seminario de Estudos Galegos publica un *Vocabulario popular galego-castelán*, que quedou incompleto, e o propio Carré Alvarellos iniciou, en 1928, a publicación do seu *Diccionario galego-castelán*.

- + Introducción do galego en ámbitos nos que ata entón estivera prohibido, marxinado ou relegado, como na liturxia, na propaganda política e comercial, en conferencias, en publicacións de carácter científico, na escola, na radio, na correspondencia epistolar, etc.

- + Inicio da recuperación da auténtica toponimia galega que desde os Séculos Escuros viña sendo deturpada por imposición das instancias oficiáis: *Vivero por Viveiro, *Carballino por O Carballiño, *Punteareas por Ponteareas, *Sanjenjo por Sanxenxo, etc.

Algunhas iniciativas no ensino e na Igrexa:

Nas primeiras décadas do séc. XX, a presenza do galego nas aulas era inexistente e mesmo se chegaba a reprimir con castigos físicos ou psíquicos a quen o utilizaba. Para contrarrestar esta situación de absoluta marxinación nun ámbito tan importante coma o da escola, as Irmandades da Fala promoveron varias iniciativas:

- + A elaboración de propostas para a galeguización do ensino, como as realizadas por Viqueira (1918) e Risco (1921), que propoñían o emprego do galego como idioma auxiliar nas explicacións nas aulas.

- + A publicación, en 1922, da primeira revista infantil en galego, *As Roladas*, por iniciativa de Ramón Cabanillas e a creación das «Escolas de Insiño Galego», impulsadas na Coruña polo editor Ánxel Casal, entre 1924 e 1930.

- + A publicación dos primeiros materiais de carácter pedagóxico para a aprendizaxe do galego, como o *Método de lectura*, de Xosefina Iglesias Vilarelle (1932), e *o libro das primeiras letras*, de Xosé

Ramón Fernández Oxea (1936).

Mais estas iniciativas apenas tiveron repercusión, pois durante a ditadura de Primo de Rivera (1923-1930) publicáronse diversas ordes polas que se disponía a imposición do castelán en todo tipo de actos de carácter oficial e a retirada dos centros escolares de calquera material pedagóxico que non estivese escrito neste idioma.

A presenza do galego nos usos litúrxicos tamén era case inexistente nesta época. A xeraquía eclesiástica e o propio clero mantiveron unha posición contraria ao emprego do galego no ámbito relixioso. Aínda así, xurdiron algunhas propostas galeguistas de carácter cristián como a revista *Logos* (Pontevedra, 1931) e o colectivo «Deus Fratresque Gallaeciae», que traduciu varios textos para rezar en galego e publicou numerosos artigos en defensa da súa incorporación ao cerimonial litúrxico. Algunhas personalidades do ámbito da Igrexa foron o arcebispo Lago González, que escribiu poesía en galego e formou parte do Seminario de Estudos Galegos, e os sacerdotes Xesús Carro e Paulino Pedret.

A revista Nós e o Seminario de Estudos Galegos

En 1920 saíu en Ourense o primeiro número da **revista Nós**, co subtítulo de Boletín mensual da cultura galega. Escrita integramente en galego, foi un dos proxectos editoriais máis importantes do galeguismo da época. Baixo a dirección indiscutible de Vicente Risco, un grupo de escritores ourensáns (Ramón Otero Pedrayo, Florentino López Cuevillas e Antón Losada Diéguez), todos eles pertencentes ás Irmandades da Fala, creou esta revista cultural, que máis tarde daría nome ao propio grupo.

Os escritores do Grupo Nós, no que hai que incluír tamén a Castelao, que foi o responsable da dirección artística da revista, modernizaron a cultura galega, afastándoa do costumismo folclorista e poñéndoa en contacto coas correntes máis avanzadas da literatura e da arte europea e universal de comezos do século XX. Con eles a lingua galega alcanzou un alto grao de madurez, consolidándose en xéneros ata entón pouco cultivados como a narrativa, o teatro e o ensaio.

En 1923, por iniciativa dun grupo de mozos universitarios, fundouse en Santiago de Compostela o **Seminario de Estudos Galegos**. Estaba formado fundamentalmente por universitarios e tiña como finalidade promover a investigación interdisciplinar sobre a realidade galega. Desde a súa fundación ata que desapareceu en 1936, desenvolveu un importante labor en distintos eidos do saber: economía, xeografía, historia, arqueoloxía, etnografía, dereito, ciencias naturais, etc. A esta institución incorporáronse máis tarde os integrantes do Grupo Nós, os das Irmandades e os novecentistas ou da xeración das vangardas, co que o Seminario de Estudos Galegos foi un lugar de encontro de todos os investigadores da época nas súas diferentes seccións.

O Partido Galeguista

En abril de 1931 proclamouse a II República en España e en decembro do mesmo ano fundouse en Galicia o Partido Galeguista. Estes dous acontecementos ían ter unha notable importancia para a recuperación dos usos sociais do galego. En primeiro lugar, porque o novo réxime estableceu un marco constitucional algo menos hostil co galego ca o do réxime anterior da ditadura de Primo de Rivera. E en segundo lugar, porque a nova formación política tería como un dos puntos fundamentais do seu programa a reivindicación da cooficialidade do castelán e do galego e a utilización deste no ensino. A primeira intervención de Castelao no Parlamento español foi precisamente a favor de que non se limitase o uso das linguas propias de cada comunidade, fronte á postura do escritor Miguel de Unamuno

que proponía o castelán como lingua oficial do Estado. Esta discusión tivo unha importante repercusión na prensa e xerou un intenso debate público sobre a cuestión lingüística. Ao final triunfaron as teses de Unamuno e o castelán foi proclamado idioma oficial da República. O Partido Galeguista tamén participou na elaboración e na aprobación do primeiro Estatuto de Autonomía de Galicia. Aprobado en plebiscito popular o 28 de xuño de 1936, a inmediata sublevación militar que orixinou a Guerra Civil impediu que se aplicase. No Estatuto recollíanse o principio de cooficialidade do galego e do castelán, e o dereito ao uso do galego na escola.